

Skaitmeninės atskirties mažinimo priemonės Lietuvoje: tikslai, auditorijos ir taikymo rezultatai ¹

Zinaida Manžuch, Arūnas Gudiniavičius, Andrius Šuminas

Vilniaus universitetas
Komunikacijos fakultetas Skaitmeninių medijų laboratorija
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius

crossref <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppa.17.1.19789>

Anotacija. Informacinių ir komunikacinių technologijų (toliau – IKT) pritaikymas šalių plėtrai yra vienas iš svarbių ekonominės ir socialinės pažangos kriterijų ir viešųjų politinių prioritetų. Tačiau įgyvendinant šį ambicingą sumanymą susiduriama su socialinės IKT naudojimo nelygybės problemomis, arba skaitmenine atskirtimi. Lietuva turi kelių dešimtmečių IKT potencialo panaudojimo patirtį administruojant strategines iniciatyvas. Tyrimai rodo, kad skaitmeninei atskirčiai mažinti skiriama dėmesio, tačiau trūksta detalios analizės apie taikomas priemones, pasiektus rezultatus, poveikį konkrečioms socialinės rizikos grupėms. Straipsnio tikslas – įvertinti skaitmeninės atskirties mažinimo strateginius prioritetus ir konkrečias priemones Lietuvoje. Tiriamas valstybinis požiūris į skaitmeninę atskirtį atliekant kokybinę ir kiekybinę strateginių informacinės visuomenės dokumentų turinio analizę ir nagrinėjant Lietuvoje vykdytas skaitmeninės atskirties mažinimo programas ir projektus. Informacijos politikos ir priemonių, programų lygmeniu matomiausia ir nuosekliausiai sprendžiama problema – netolygus IKT prieinamumas regionuose. Gerokai mažiau pastebimos su motyvacijos, gebėjimų, galimybių gauti naudą iš IKT skirtumais susijusios skaitmeninės atskirties problemos.

Raktažodžiai: skaitmeninė atskirtis, informacinės visuomenės plėtros programos, skaitmeninės atskirties mažinimo priemonės, Lietuva.

Keywords: digital exclusion, digital divide, information society development programs, measures for reducing digital exclusion, Lithuania.

---

¹ Straipsnis parengtas Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo projekto (Nr. GER-002/2017) „Skaitmeninio skaitymo skatinimas kaip skaitmeninės atskirties mažinimo priemonė“ (2017–2018) metu.

Įvadas

Europos Sąjungos šalyse (kartu ir Lietuvoje) skaitmeninė atskirtis paprastai vertinama pagal du nepriklausomus rodiklius: IKT infrastruktūrą ir jos pritaikymą šalies gyventojams ir el. verslą ir interneto prieigos kaštus (Cruz-Jesus et al., 2012). Skaitmeninės atskirties lygį tarp įvairių pasaulio valstybių gerai parodo Pasaulio ekonomikos forumo kasmet skelbiamas NRI (angl. Network Readiness Index) reitingas (World Economic Forum, 2016), pagal kurį vertinamos valstybių galimybės išnaudoti IKT potencialą. Lietuva 2016 m. šiame reitinge užėmė 29 vietą (2013 m. buvo 31 vietoje) pralenkdama kaimynes Latviją (31 vieta), Rusiją (41 vieta), Lenkiją (42 vieta), bet atsilikdama nuo Estijos (22 vieta).

Reitingo duomenimis, Lietuva turi geras galimybes naudotis įvairiais IKT produktais ir paslaugomis, tačiau susiduria su problemomis taikydama turimas technologijas kuriant palankią aplinką versle, valstybės valdymo ir administravimo procesuose, visuomenėje, švietime ir kitose srityse (World Economic Forum, 2016). Lietuva turi kelių dešimtmečių IKT potencialo panaudojimo strateginių iniciatyvų patirtį. IKT vaidmuo Lietuvos politikoje pradėtas svarstyti jau nuo 1991 m. įsteigus Lietuvos informatikos tarybą, atlikusią eksperto vaidmenį priimant sprendimus dėl skaitmeninių technologijų. Nacionalinis požiūris į informacijos politikos prioritetus ir veiksmus suformuotas jau 2001 m. patvirtinus „Lietuvos nacionalinę informacinės visuomenės plėtros koncepciją“ (Apie IVPK: istorija, 2017). 2004–2013 m. didžiulį finansinį stimulą informacinės visuomenės plėtros prioritetams įgyvendinti suteikė ES struktūrinė parama.

Lietuvoje atliekant tyrimus buvo aptarti įvairūs skaitmeninės atskirties aspektai. Gana anksti, nagrinėdamas Lietuvos visuomenės informatizavimo lygį, Šaulauskas (2001) pastebėjo prieigos prie IKT, panaudos, gebėjimų naudotis IKT netolygumus. Skaitmeninę atskirtį Lietuvos regionuose analizavo Žilinskas (2011, 2012), pateikęs šios problemos sprendimo rekomendacijų, regionų skaitmeninės atskirties apimtį ir pasiektą pažangą IKT srityje rodantį indeksą. Nagrinėdamas skaitmeninės atskirties mažinimą kaimiškose vietovėse, Aleksandravičius (2014) išryškino viešųjų e. paslaugų organizavimo ypatumų svarbą. Taip pat lietuviškuose tyrimuose skiriama dėmesio atskirtį patiriančių socialinių grupių analizei ir sprendimų paieškai (Idzelytė et al., 2007; Dzemydienė ir Naujikienė, 2013, p. 31–41; Viluckienė, 2015). Lyginamasis Švedijos ir Lietuvos medijų raštingumo ir skaitmeninės atskirties sąsajų tyrimas atskleidė, kad įvairūs socialiniai-demografiniai veiksniai lemia medijų raštingumą ir patiriamą skaitmeninę atskirtį (Liubinienė, Thunqvist, 2015). Individų išsilavinimo, pajamų, interneto skvarbos ir gebėjimų įtaką IKT naudojimui pastebėjo ir Šuminas (2012), nagrinėdamas socialinių medijų priemonių naudojimo rinkiminės komunikacijos tikslams skirtumus tarp didžiųjų Lietuvos miestų savivaldybių ir likusios šalies dalies. Nepaisant sukauptų žinių apie skaitmeninės atskirties ypatumus Lietuvoje, trūksta kompleksišku skaitmeninės atskirties mažinimo strateginių prioritetų ir jų įgyvendinimo priemonių tyrimų.

Straipsnio *tikslas* – įvertinti skaitmeninės atskirties mažinimo strateginius prioritetus ir konkrečias priemones Lietuvoje siekiant atsakyti į *klausimus*: 1) Kokios

priemonės naudojamos skaitmeninei atskirčiai mažinti Lietuvoje? 2) Kokioms grupėms buvo taikomos skaitmeninės atskirties mažinimo intervencijos? 3) Kokios iš jų iki šios davė geriausius rezultatus?

Tyrimo tikslais skaitmeninė atskirtis apibrėžiama remiantis van Dijko (2005) keturių pakopų modeliu. Tai skirtumai tarp individų, kurie atsiranda dėl nevienodų galimybių ir motyvacijos gauti prieigą prie IKT ir skaitmeninio turinio, įgyti gebėjimų naudotis IKT, maksimaliai panaudoti IKT potencialą siekiant įvairių gyvenimo tikslų. Skaitmeninės atskirties pakopos – tai:

- Motyvacija, arba asmeninės priežastys (pvz., nuostatos, požiūrius į IKT ir kt.), kurios lemia, ar (kaip dažnai) individas naudojami IKT.
- IKT prieinamumas – visų socialinių grupių vienodos prieigos prie IKT galimybės buvimas arba nebuvimas. Šiuo atveju svarbus ir interneto turinio ir paslaugų prieinamumas, kuris irgi yra skaitmeninės atskirties priežastis (Warschauer, 2004, p. 206).
- Vienodos galimybės įgyti gebėjimus naudotis IKT. Šios pakopos skaitmeninė atskirtis reiškiasi tuo, kai tam tikros socialinės grupės turi galimybes naudotis kompiuteriais, išmaniaisiais telefonais, internetu, tačiau jais naudojasi menkai, nes neturi reikalingų gebėjimų (Attewell, 2001; Hargittai, 2002).
- Vienodos galimybės gauti naudą gebant naudotis IKT (van Dijk, 2005; van Deursen ir Helsper, 2015). Socialinės-demografinės savybės – amžius, lytis, negalia, išsilavinimas, gyvenamoji vieta – lemia naudojimosi IKT pobūdį.

Stripsnyje Lietuvos skaitmeninės atskirties mažinimo priemonės analizuojamos nacionalinės politikos ir jos įgyvendinimo lygmenimis. Nacionalinė politika atskleidžia valstybės požiūrį į skaitmeninės atskirties problemas ir jų reikšmę, tikslines grupes ir sprendimų būdus. Skaitmeninės atskirties problematika siejama su informacijos politikos sritimi. Maxwellio (2011) teigimu, informacijos politika savo turiniu yra socialinė ir techninė, t. y. ji reglamentuoja informacijos poveikį įvairioms socialinėms grupėms ir įvairius informacijos kūrimo, sklaidos, prieigos ir naudojimo instrumentinius (technologinius) aspektus. Skaitmeninė atskirtis yra socialinės nelygybės problema, siejama su padidėjusiu IKT vaidmeniu visuomenėje kuriant, naudojant, platinant ir saugant informaciją, todėl ji būdinga socialinės ir technologinės informacijos procesams. Atliekant politikos įgyvendinimo lygmens analizę, nustatoma, kaip pagrindinės politikos nuostatos realizuojamos praktikoje.

Tyrimo metodika

Valstybinis požiūris į skaitmeninę atskirtį, ją patiriančias socialines grupes, taikomas šios problemos sprendimo priemones tiriamas atliekant kokybinę ir kiekybinę strateginių dokumentų turinio analizę. Pagrindiniai tyrimo *duomenų šaltiniai* – Lietuvos strateginiai informacijos politikos dokumentai. Jų atranką lėmė: a) chronologiniai, b) masto ir aprėpties, c) ryšių tarp strateginių dokumentų ir d) dokumentų turinio kriterijai.

Lietuvoje informacijos politika kryptingai pradėta vykdyti 2001 m. patvirtinus

„Lietuvos nacionalinės informacinės visuomenės plėtros koncepcija“. Šiuo dokumentu buvo įtvirtintas valstybinis požiūris į informacijos politiką. Atliekant tyrimą analizuoti 2001–2014 m. paskelbti dokumentai. Atsižvelgiant į tai, kad informacijos politika yra horizontali (Maxwell, 2011) ir daugelis pagrindinių nacionalinių informacijos politikos dokumentų yra tarpinstituciniai, atliekant šį tyrimą analizuojami tik LR Vyriausybės nutarimu² patvirtinti strateginiai dokumentai. Dokumentų paieška atlikta naudojant Teisės aktų registrą.

Tyrimui atrinkti dokumentai, kuriuose rasti teiginiai apie IRT sąsajas su socialinės atskirties / sanglaudos aspektais. Sąsajos patikrintos atlikus paiešką pagal reikšminius žodžius: „skaitmeninė atskirtis“, „socialinė atskirtis“, „socialinė sanglauda“, „atotrūkis“, „netolygumas“, „skirtumai“, „nelygybė“, „lygios galimybės“, „įtrauktis“, „socialinė integracija“, „nevienodos sąlygos“. Atrankai naudota turinio analizės kontekste programa „TextSTAT“. Atliekant tyrimą buvo analizuota 13 dokumentų (1 lentelė).

1 lentelė. Tirtų dokumentų sąrašas

Eilės nr.	Dokumento pavadinimas	Paskelbimo metai
1.	Lietuvos nacionalinė informacinės visuomenės plėtros koncepcija	2001
2.	Elektroninės valdžios koncepcija	2002
3.	Bibliotekų renovacijos ir modernizavimo 2003–2013 metų programa	2002
4.	Viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategija	2004
5.	Visuotinio kompiuterinio raštingumo programa	2004
6.	Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategija	2005
7.	Lietuvos plačiajuosčio ryšio infrastruktūros 2005–2010 metų plėtros strategija	2005
8.	Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa	2005
9.	Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2006–2008 metų programa	2006
10.	Lietuvių kalbos informacinėje visuomenėje 2009–2013 metų programa	2007
11.	Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo 2008–2010 metų programa	2008
12.	Informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 metų programa	2011
13.	Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programa „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“	2014

Šaltinis: sudaryta autorių.

Interpretuojant dokumentų tekstus turinio analizės vienetu laikyti vienas du sakiniai, kuriuose yra atspindėti ir tarpusavyje prasminių ryšių siejami teiginiai apie IKT ir socialinę nelygybę. Analizuoti šie aspektai: a) kaip suprantama skaitmeninė atskirtis; b) skaitmeninę atskirtį patiriančios socialinės grupės; c) skaitmeninės atskirties mažinimo tikslai ir d) kokiais chronologiniais laikotarpiais išskirti aspektai buvo aktualūs.

² Nagrinėjamu laikotarpiu buvo sukurta daug šakinių (atskirų ministerijų parengtų) informacinės visuomenės strateginių dokumentų, tačiau juose detalizuotos ir įgyvendintos aukštesnio lygio LRV patvirtintos informacinės visuomenės strategijos.

Skaitmeninė atskirtis Lietuvos informacijos politikoje

Strateginiuose dokumentuose nustatyti 69 teiginiai apie įvairius skaitmeninės atskirties aspektus. „Skaitmeninės atskirties“ sąvoka vartota tik 4 strateginiuose dokumentuose. Kitur skaitmeninės atskirties problemoms išreikšti vartojami žodžiai „atotrūkis“, „netolygumai“, „nelygybė“, „lygios galimybės“, „skirtumai“, „įtrauktis“ ir pan. Nagrinėjant dokumentus, aiškinamasi, kaip apibūdinama skaitmeninės atskirties problema. 62 teiginiuose buvo nurodyti veiksniai, kurie lemia skaitmeninę atskirtį ir (arba) kuriuos reikėtų įveikti norint sumažinti³ atskirtį:

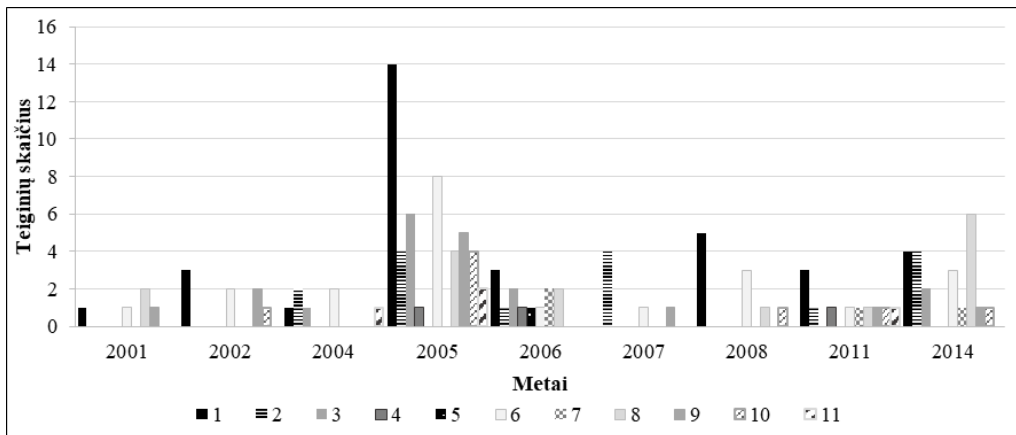
- IKT fizinio prieinamumo skirtumai (35 teiginiai) nurodomi atkreipiant dėmesį į interneto tinklų plėtrą šalyje (pvz., panaikinti miesto ir provincijos ryšių informacinės infrastruktūros netolygumus), viešų interneto prieigos taškų kūrimą (pvz., viešųjų interneto prieigos taškų tinklo plėtra prisidės prie skaitmeninės atskirties mažinimo) ir pan.
- Skaitmeninio turinio ir (ar) paslaugų prieinamumas (16 teiginių) aptariamas nurodant tokios sąlygos būtinumą (pvz., gyventojams sudaromos lygios galimybės su kitais ES valstybių narių gyventojais naudotis e. valdžios teikiamomis galimybėmis), pabrėžiant galimybę naudotis IKT produktais gimtąją kalba (pvz., lietuviškos [naudotojo – aut. pastaba] sąsajos nebuvimas didins socialinę kalbinę atskirtį).
- Gebėjimų naudotis IKT stoka (11 teiginių), apie kurią kalbama labai abstrakčiai, dažniausiai – tik nurodant būtinybę juos įgyti (pvz., būtina sudaryti sąlygas Lietuvos gyventojams įgyti žinių ir įgūdžių, kurių reikia sėkmingam IT taikymui kasdienėje veikloje).
- Motyvacijos naudotis IKT stoka (3 teiginiai), dėl kurios nevienodas Lietuvos gyventojų aktyvumas naudojantis IKT (pvz., sudaryti sąlygas Lietuvos gyventojų tikslinėms grupėms, kurios iki šiol dėl įvairių priežasčių nesinaudojo kompiuteriais ir internetu ir kurioms to nereikėjo, įgyti reikiamų žinių ir jas taikyti įvairiose veiklos srityse)..

Nagrinėjant, kokių tikslų siekiama mažinant skaitmeninę atskirtį, buvo analizuojami priežasties ir pasekmės ryšiai tarp su IKT susijusių skirtumų mažinimo veiksmų ir siekiamo rezultato. Pavyzdžiui, sakinyje Mažinti Lietuvos gyventojų skaitmeninę atskirtį ir skatinti juos įgyti žinių ir įgūdžių, kad jie sėkmingai ir visapusiškai naudotųsi IRT matome priežasties ir pasekmės ryšį tarp skaitmeninės atskirties mažinimo ir sėkmingo bei visapusiško naudojimosi IKT. Išskirti 32 teiginiai apie skaitmeninės atskirties mažinimo tikslus (kai kuriuose teiginiuose – daugiau nei vienas tikslas):

- IKT naudojimas (16 teiginių), kuris laikytas siekiamybe toliau neaiškinant, kodėl tai yra svarbu (pvz., Būtina sudaryti sąlygas Lietuvos gyventojams įgyti žinių ir įgūdžių, kurių reikia sėkmingam IT taikymui kasdienėje veikloje).

³ Kai kuriuose socialinės atskirties teiginiuose buvo nurodyti keli veiksniai, todėl skirtingų veiksmų suma viršija bendrą teiginių apie socialinę atskirtį skaičių.

- IKT naudojimas siekiant socialinių tikslų (11 teiginių), kurie pateikiami labai abstrakčiai, daug rečiau nurodant konkretesnius siekinius (pvz., Suteikti visiems šalies gyventojams vienodas galimybes taikyti IT asmeninėms ir visuomeninėms reikmėms; Per viešai visuomenei prieinamas kalbos technologijas ir teikiamas elektronines paslaugas lygiateisiškai integruoti į daugiakalbę ir įvairialypę Europos bendruomenę).
- Socialinės atskirties mažinimas siekiant ekonominių tikslų (18 teiginių), kuriuos apibūdinant abstraktumo lygis taip pat skiriasi (pvz., Plačiau apimančių tinklų geografiškai tolygi plėtra teikia papildomos naudos ekonomikai; Tolygiai išplėtotą naujos kartos elektroninių ryšių infrastruktūra – būtina sąlyga, kad Lietuvos gyventojai galėtų naudotis IRT ir gausiais skaitmeninio turinio ištekliais, o verslas sėkmingai plėtotų veiklą ir didintų konkurencingumą).
- Skaitmeninės atskirties mažinimas siekiant įgyti žinių (4 teiginiai) (pvz., Sudaryti sąlygas Lietuvos gyventojams įgyti žinių ir kvalifikaciją, panaikinti miesto ir provincijos ryšių informacinės infrastruktūros netolygumus);
- IKT ir (ar) skaitmeninio turinio prieinamumo didinimas (2 teiginiai) (pvz., Turi būti taikomos ir kitos naujausios technologijos (plačiau apimančios internetas) paslaugų prieinamumui ir kokybei didinti).

1 pav. Skaitmeninės atskirties aspektų matomumas dokumentuose pagal metus

* pataba: 1 – IKT prieinamumas, 2 – skaitmeninio turinio (paslaugų) prieinamumas, 3 – gebėjimas naudotis IKT, 4 – motyvacijos stoka, 5 – kaštai, 6 – geografinės gyventojų padėties skirtumai, 7 – neįgaliųjų atskirtis, 8 – IKT taikymo skatinimo tikslas, 9 – socialiniai tikslai, 10 – ekonominiai tikslai, 11 – žinių ir gebėjimų ugdymo tikslai

Šaltinis: sudaryta autorių.

30 teiginių apibūdinamos skaitmeninę atskirtį patiriančios socialinės grupės. Dažniausiai (22 teiginiuose) nurodoma, kad nelygybė patiriama dėl geografinės padėties skirtumų (pvz., Lietuvoje kol kas nėra lygiaverčių galimybių gyventojams

naudotis naujos kartos plačiajuosčio ryšio paslaugomis – miestuose plačiajuosčio ryšio infrastruktūra išplėtota puikiai, o kaimo gyvenamosiose vietovėse – per menkai); 4 teiginiuose minimi neįgalieji gyventojai, o likusiuose teiginiuose minimi kompiuteriais ir internetu nesinaudojantys, skirtingo amžiaus, skirtingas pajamas gaunantys ir skirtingą socialinę padėtį užimantys asmenys. Nagrinėjant teiginių apie išnagrinėtus skaitmeninės atskirties aspektus pasiskirstymą dokumentuose pagal metus, matyti, kokie aspektai buvo aktualūs ilgą laikotarpį (žr. 1 pav.).

Visą nagrinėtą laikotarpį buvo aktualūs šie skaitmeninės atskirties aspektai (žr. 1 pav.): nelygybės tarp regionų forma (žr. duomenų grupę „6“), nevienodo IKT prieinamumo rezultatas (žr. duomenų grupę „1“), siekiamybė paskatinti naudojimąsi IKT (žr. duomenų grupę „8“). Visi nagrinėti skaitmeninės atskirties aspektai buvo minimi gana anksti, t. y. neaptikta tokių aspektų, kurie pradėti nagrinėti tik naujausiuose dokumentuose. Kitų veiksmų matomumas menkesnis, tačiau po didelės pertraukos gebėjimai naudotis IKT, skaitmeninio turinio (paslaugų) prieinamumas aktualūs naujausioje informacinės visuomenės programoje.

Skaitmeninės atskirties mažinimo priemonės Lietuvoje

Siekiant nustatyti skaitmeninės atskirties mažinimo priemones, orientuotasi į tas, kurios galimai turėjo didžiausią poveikį – ieškota tęstinių, didelių investicijų, padėjusių inicijuoti kitą skaitmeninės atskirties mažinimo veiklą, ir (ar) svarių rezultatų pasiekusių iniciatyvų. Nustatytos priemonės: nevyriausybinų organizacijų programos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės (LRV) ir kitų suinteresuotųjų organizacijų bendrieji projektai, ES paramos programos, LRV strateginės programos. Vertinant programų rezultatyvumą, nagrinėti jose nustatyti rodikliai (žr. 2 lentelę). Į nagrinėjamų programų sąrašą nepateko tos priemonės, apie kurias nerasta viešai prieinamų duomenų, ir strateginės LRV programos, kuriose nepateikta duomenų apie numatytą finansavimą ir skirtas lėšas, rodiklius ir jų pasiekimo rezultatus.

Siekis didinti fizinį IKT prieinamumą, ypač mažuose miesteliuose ir kaimiškose vietovėse (žr. 2 lentelę), visose programose yra matomiausias. Toks tikslas buvo keliamas ankstyvoje aljanso „Langas į ateitį“ viešųjų interneto prieigos centrų steigimo veikloje, ankstyvuose „Atviro Lietuvos fondo“ finansuojamuose bibliotekų kompiuterizavimo projektuose. Ankstyvosios nevyriausybinų organizacijų iniciatyvos tapo pagrindu kurti viešuosius interneto prieigos taškus valstybės mastu ir valdžios institucijoms įsitraukti į šią veiklą (Lietuvoje baigtas kurti viešosios interneto prieigos tinklas, 2008). Viešosios prieigos IKT infrastruktūrą toliau plėtojo Lietuvos Respublikos (LR) vidaus reikalų ministerija kartu su aljansu „Langas į ateitį“ (200–2003 m.) (Aljansas „Langas į ateitį“, 2015); Bilo ir Melindos Geitsų fondo, LR kultūros ministerijos ir Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos (LNB) jungtiniai projektai „Bibliotekos pažangai“ (2008–2012 m. ir 2013–2016 m.). Didžiausia investicija į informacinės visuomenės plėtrą ir IKT fizinio prieinamumo didinimą – ES struktūrinės paramos programos, kuriose taip pat investuota į e. paslaugų kūrimą, darant prielaidą, kad jiems plėtojatis gyventojai labiau įsitrauks į IKT naudojimą (Lietuvos 2004–2006 metų Bendrojo programavimo dokumento 3.3

priemonės „Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra“ poveikio vertinimas, 2009; Žmoniškųjų išteklių plėtros ir socialinės sanglaudos sričių būklės analizės ir perspektyvų 2014–2020 m. parengimo vertinimas: galutinė ataskaita, 2013; 2007–2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programos pasiektų tikslų ir uždavinių vertinimo ataskaita, 2016).

2 lentelė. Skaitmeninės atskirties mažinimo priemonių suvestinė⁴

Paramos laikas, šaltinis, dydis	Programa / priemonė / projektas	Paramos tikslai / uždaviniai / priemonės	Pasiekti rezultatai
2000–2006 Atviros Lietuvos fondas 1 857 810 JAV dol.	Bibliotekų programa (iki 2001)	Bibliotekų kompiuterizavimas siekiant užtikrinti skaitytojams lygias galimybes gauti informaciją, informacijos gebėjimų lavinimą ir socialinės atskirties mažinimą.	Nėra duomenų
	Interneto programa (2000–2001)	Skatinti informacinės visuomenės plėtrą per paramą neigaliesiems, tautinėms mažumoms taikant IKT, naudoti IKT regionuose ryšiams tarp vietinės valdžios ir piliečių stiprinti.	Nėra duomenų
	Informacijos programa (2002–2005)	Skatinti kaimiškųjų bendruomenių pilietinį aktyvumą, tarpusavio ryšius ir vietos organizacijų veiklą panaudojant IKT.	Nėra duomenų
2002–2003 Aljansas „Langas į ateitį“ ⁵ ir Vidaus reikalų ministerija Nėra duomenų	Bendradarbiavimo sutartis tarp „Langas į ateitį“ ir LR vidaus reikalų ministerijos	Įvairių grupių socialinės atskirties mažinimas ugdant IKT gebėjimus ir tolygi informacinės visuomenės plėtra steigiant viešosios interneto prieigos taškus įvairiose vietovėse, ypač kaimuose.	Viešųjų interneto prieigos taškų plėtra: 2002 m. aljansas „Langas į ateitį“ – 75 VIPT, 20 000 asmenų mokyti naudotis kompiuteriu ir internetu. 2003 m. – 100 VIPT aljansui „Langas į ateitį“ bendradarbiaujant su VRM.
2005–2006 ES PHARE Socialinės ir ekonominės sanglaudos programa, 3 150 000 Eur.	Viešųjų interneto prieigos taškų steigimas kaimiškose vietovėse	Didinti atokių vietovių gyventojų galimybes naudotis informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis.	Sukurta 300 viešųjų interneto prieigos taškų (toliau – VIPT) Lietuvos kaimiškose vietovėse.
2004–2006	Informacinių	Užtikrinti galimybes visiems šalies	Išrengtas 3791 km ilgio plačiajuosčio

⁴ Lentelė parengta pagal: Aljansas „Langas į ateitį, 2015; Atviros Lietuvos fondas: ataskaitos, 2008; Bibliotekos pažangai: pokyčiai bibliotekose ir visuomenėje: poveikio vertinimo tyrimų 2008–2012 m. ataskaita, 2012; 2007–2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programos pasiektų tikslų ir uždavinių vertinimo ataskaita, 2016; Lietuvos 2004–2006 metų Bendrojo programavimo dokumento 3.3 priemonės „Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra“ poveikio vertinimas, 2009; Pratešiamas konkursas viešosios interneto prieigos taškų atrankai kaimiškose vietovėse, 2003; Projekto „Bibliotekos pažangai 2“ poveikio vertinimo rodiklių apibendrinamoji ataskaita, 2017; Žmoniškųjų išteklių plėtros ir socialinės sanglaudos sričių būklės analizės ir perspektyvų 2014–2020 m. parengimo vertinimas: galutinė ataskaita, 2013; LRV nutarimais Nr. 478.

⁵ Aljansas „Langas į ateitį“ vykdė ir daugiau kompiuterinio ir informacinio raštingumo projektų, tačiau kai kurie vykdyti gavus ES struktūrinę paramą, tad atspindėti šių programose rezultatų rodikliuose; o apie vykdytus projektus pagal Microsoft programą „Unlimited potential“ duomenų trūksta, todėl šios programos nebuvo įtrauktos.

ES struktūriniai fondai ir LRV ~258 000 000 Lt	technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra	gyventojams, nepaisant jų socialinės būklės ar geografinės padėties, naudotis IRT ir jų teikiama informaciniais ištekiais.	duomenų perdavimo tinklas. Įsteigti 400 nauji VIPT, 83 – modernizuoti. Sukurta 17 skaitmeninių viešųjų paslaugų. 2004–2008 m. nuolatinių interneto vartotojų daugėjo 26,4–49,8%.
2007–2013 ES struktūriniai fondai ir LRV 282 455 148 Eur. ir 35 900 000 Lt	Informacinė visuomenė visiems	Skatinti gyventojus naudotis skaitmeninėmis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, prisidėti prie skaitmeninės demokratijos tikslų įgyvendinimo; sukurti tolygią skaitmeninę šalies infrastruktūrą.	Pagrindinių viešųjų paslaugų perkėlimo į internetą lygis, 2007–2013 m. didėjo 37%. 2010–2013 m. nuolatinių interneto vartotojų daugėjo 58–75%. 2009–2015 m. plačiajuosčio ryšio skvarba didėjo 48–67%.
	Kompiuterinio raštingumo įgūdžių ugdymas	Užtikrinti lygias galimybes dalyvauti darbo rinkoje ir visuomenėje ugdant gebėjimus, kurie padėtų geriau prisitaikyti prie rinkos poreikių.	Kompiuterinio raštingumo mokymuose dalyvavę asmenys – 62333 (2013 m.). Kompiuterinio raštingumo mokymus baigę asmenys – 61836 (2013 m.).
2008–2012 Bilo ir Melindos Geitsų fondas, LRV, LNB 112 000 000 Lt	Bibliotekos pažangai	Stiprinti Lietuvos viešųjų bibliotekų infrastruktūros ir kompetencijų pajėgumus, kad Lietuvos gyventojai, ypač vyresnio amžiaus ir gyvenantys kaimuose, turėtų geresnes galimybes pasinaudoti IRT.	Viešųjų bibliotekų, teikiančių interneto prieigos ir kompiuterizuotų darbo vietų paslaugas: 2008–2012 m. 68% – 97% gyv., laikančių savo skaitmeninio raštingumo gebėjimus pakankamai, skaičius: neįgalieji (2008 m. – 64 proc., 2011 m. – 80 %); pensininkai (2008 m. – 43 %; 2011 m. – 82 %); bedarbiai (2008 m. – 88%, 2011 m. – 91 %). Gyv., įgijusių kompiuterinio raštingumo gebėjimus kaimo bibliotekų VIPT: 2008 m. – 19 %, o 2012 m. 37%.
2013–2016 Bilo ir Melindos Geitsų fondas, LRV, LNB 3 620 000 Eur.	Bibliotekos pažangai 2	Pagerinti įvairių gyventojų grupių IRT žinias ir įgūdžius; sumažinti atskirtų projektų dalyvių skaitmeninę ir socialinę atskirtį; sukurti priemones atokiau gyvenantiems žmonėms naudotis bibliotekų paslaugomis.	IRT gebėjimų stiprinimo mokymuose – 7709 bibliotekų lankytojai. Negauta patikimų duomenų apie skaitmeninės atskirties mažinimą. Gebėjimus naudotis kompiuteriu sustiprino 66% dalyvių, gebėjimus naudotis internetu – 53% dalyvių. 26% dalyvių dalyvavo virtualiuose mokymuose; 23% – renginių transliacijose; 4 proc. – naudojosi mobiliosios IT laboratorijos, o 3 proc. – mobiliosios bibliotekos paslaugomis.
2014–2020 LRV 2015 m. planuoti asignavimai – 5 920 412 Eur. 2016 m. planuoti asignavimai – 5 152 108 Eur.	Informacinė visuomenės plėtos 2014–2020 metų programa	Mažinti Lietuvos gyventojų skaitmeninę atskirtį ir skatinti juos įgyti žinių ir įgūdžių, kad jie sėkmingai ir visapusiškai naudotųsi IKT.	Gyv., nesinaudojantys internetu, 2015 m. – 28,6% (siekta – 15%), 2016 m. – 25,6%. Socialiai pažeidžiamoms grupėms priklausantys asmenys, kurie nuolat naudojasi internetu, 2015 m. – 44% (siekta – 60%). Per metus skaitmeninio raštingumo mokymo renginiuose mokyti ir konsultuoti gyv. (tūkst.) – 254,72 tūkst. Gyv., turintys didesnių ir vidutinių įgūdžių naudotis internetu 2016 m. – 51% (siekta 2015 m. – 67%). Gyv., kurie naudojami internetu mokymosi tikslais, 2015 m. – 17% (siekta – 15%); 2016 m. – 18%.

Šaltinis: sudaryta autorių.

Kompiuterinio raštingumo ugdymas – dar viena identifikuota skaitmeninės atskirties mažinimo priemonė. Nevyriausybių organizacijų veikla šioje srityje buvo siejama su įvairių socialiai pažeidžiamų grupių – neįgaliųjų, tautinių mažumų („Atviros Lietuvos fondas“), senjorų (aljansas „Langas į ateitį“) gebėjimu naudotis IKT ugdymu (Aljansas „Langas į ateitį“, 2015; Atviros Lietuvos fondas: ataskaitos, 2008). Abiejų etapų projektai „Bibliotekos pažangai“ taip pat siekė ugdyti gyventojų, įskaitant socialiai atskirtas grupes – neįgaliuosius, senjorus, bedarbius, kompiuterinio raštingumo gebėjimus. Kompiuterinio raštingumo ugdymas buvo formaliai

akcentuotas ES struktūrinės paramos programose, nors su socialine atskirtimi jis buvo susietas tik 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu. ES programų turinio ir rodiklių analizė rodo, kad kompiuterinio raštingumo ugdymas buvo tiesiog priemonė suteikti gebėjimus naudotis IKT visiems gyventojams, o ne mažinti dėl gebėjimų atsiradusios socialinės nelygybės (Lietuvos 2004–2006 metų Bendrojo programavimo dokumento 3.3 priemonės „Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra“ poveikio vertinimas, 2009; Žmogiškųjų išteklių plėtros ir socialinės sanglaudos sričių būklės analizės ir perspektyvų 2014–2020 m. parengimo vertinimas: galutinė ataskaita, 2013; 2007–2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programos pasiektų tikslų ir uždavinių vertinimo ataskaita, 2016). Panašiai, „Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 m. programoje“ akcentuojama būtinybė suteikti gyventojams gebėjimų veiksmingai ir saugiai naudotis IKT (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2014).

Dalyje analizuotų priemonių nustatyti tikslai – padėti gyventojams gauti daugiau naudos iš IKT ir įtraukti juos į naudojimąsi kompiuteriais ir internetu. Gana anksti nevyriausybines organizacijas inicijuodavo projektus, kurie leido mažiau galimybių turintiems gyventojams (nedirbančiam jaunimui, moterims – aljansas „Langas į ateitį“; kaimiškų vietovių bendruomenėms – „Atviros Lietuvos fondas“) atrasti pažangesnius būdus naudotis IKT, kad labiau dalyvautų visuomenėje, naudotųsi savo teisėmis, būtų aktyvesni piliečiai (Aljansas „Langas į ateitį“, 2015; Atviros Lietuvos fondas: ataskaitos, 2008). „Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 m. programoje“ siekiama įtraukti gyventojus į IKT naudojimą, sukurti tinkamas mokymosi virtualioje erdvėje sąlygas, skatinti naudotis viešosiomis e. paslaugomis. Ypatingas dėmesys programoje skiriamas neįgaliesiems asmenims, vyresnio amžiaus, mažesnes pajamas gaunantiems, kaimo gyventojams.

Išnagrinėjus skaitmeninės atskirties vertinimo priemones (žr. 2 lentelę), daroma išvadą, kad jų rezultatyvumo vertinti neįmanoma. Pagrindinės priežastys yra kelios. Visų pirma, kai kurios programos (pvz., Atviros Lietuvos fondo) apskritai neformulavo jokių rodiklių. Antra, nenumatyti siekiami rodikliai, todėl neaišku, kas atskleidžiama pateiktais kiekybiniais rodikliais (pvz., aljansas „Langas į ateitį“). Trečia, kai kurių priemonių vertinimo metodika prieštaringa ir neatskleidžia pačios priemonės siekių. Pavyzdžiui, 2004–2006 m. ES struktūrinės paramos laikotarpiu kompiuterinio raštingumo ugdymo prioritetas buvo susietas su darbo vietų kūrimu nustačius sukurtų ir išlaikytų darbo vietų rodiklius, be to, programa orientuota į visus šalies gyventojus. Ketvirta, programos rodikliai nustatyti nepamatuotai, dėl to jie neįgyvendinami (arba vykdant programą rodikliai netgi pablogėja, palyginti su pradiniais). Taip atsitiko „Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 m. programoje“, kurioje nepasiekti keli skaitmeniniai atskirčiai mažinti svarbūs rodikliai (pvz., gyventojai, nesinaudojantys internetu, socialiai pažeidžiamoms grupėms priklausantys asmenys, kurie nuolat naudojami internetu). Vienintelė priemonė, kurios rezultatyvumas buvo įvertintas, – tai projektas „Bibliotekos pažangai“ (2008–2012). Jame surinkti statistiniai duomenys ir atlikti poveikio vertinimo tyrimai leido nustatyti didelius teigiamus pokyčius didinant IKT prieinamumą, ugdant gyventojų

kompiuterinio raštingumą.

Išvados

1. 2000–2014 m. sprendžiant Lietuvoje skaitmeninės atskirties problemas, aktyviai dalyvavo valdžios ir valstybės, taip pat nevyriausybines organizacijos. Matomiausia ir nuosekliausia sprendžiama problema – IKT prieinamumo skirtumai regionuose. Ji minima visuose nagrinėtuose strateginiuose dokumentuose. Jai spręsti visą nagrinėjamą laikotarpį buvo skirtos didžiulės ilgalaikės investicijos iš įvairių šaltinių.

2. Daug mažiau pastebimos su motyvacijos, gebėjimų, galimybių gauti naudą iš IKT skirtumais susijusios skaitmeninės atskirties problemos. Šioje srityje gerokai skiriasi Vyriausybės ir nevyriausybinių organizacijų prioritetai ir veiklos kryptys. Svarbu pažymėti, kad motyvacijos ir gebėjimų skirtumų problemos vėl tampa aktualesnės naujausioje 2014–2020 m. laikotarpiu skirtoje informacinės visuomenės plėtros programoje.

3. Lietuvos nevyriausybines organizacijos aiškiai apibrėžia skaitmeninės atskirties mažinimo tikslines auditorijas. Aljanso „Langas į ateitį“ ir Lietuvos atviros fondo programos, abiejų etapų projektai „Bibliotekos pažangai“ orientuoti į konkrečias socialiai atskirtas grupes. Lietuvos Vyriausybės informacijos politikos dokumentuose dažniausiai kalbama apie skirtumus tarp kaimo ir miesto gyventojų, daug rečiau minimi neįgalieji. O kitos socialiai atskirtos grupės vadinamos abstrakčiai (pvz., patiriantys skaitmeninę atskirtį dėl amžiaus, pajamų ir kt. skirtumų), detalai jų neišskiriant.

4. LRV strategijose trūksta vizijos, kaip skaitmeninės atskirties problemų sprendimas, kuriuo remdamiesi gyventojai dalyvautų socialinėje ir ekonominėje šalies veikloje, paskatintų valstybės gerovę ir pažangą. Strateginiuose dokumentuose dažniausiai nenurodoma arba pernelyg abstrakčiai apibūdinama, kokias socialines ir ekonomines reikmes galėtų tenkinti gyventojai naudodamiesi IKT. Tikėtina, kad iš dalies dėl to nesiseka korektiškai formuluoti programų rodiklių ir jų pasiekti.

5. Motyvacijos naudotis IKT, galimybės gauti iš jų naudą, sprendimas ugdyti skaitmeninio raštingumo gebėjimus glaudžiai susiję su socialinių gyvenimo kontekstu. Skaitmeninė atskirtis gali ne tik lemti kitas socialines nelygybes, bet ir atsirasti dėl jų. Todėl sprendžiant tokias skaitmeninės atskirties problemas būtinos tikslinės programos, skirtos apibrėžtomis auditorijoms ir šių auditorijų pažinimui. Lietuvoje atlikta nemažai skaitmeninę atskirtį patiriančių socialinių grupių (pvz., bedarbių, įvairaus amžiaus, neįgaliųjų gyventojų, įvairiose vietovėse gyvenančių, menkas pajamas gaunančių ir t. t.) tyrimų, naudingų plėtojant skaitmeninės atskirties mažinimo priemones.

6. Bendradarbiavimas tarp Vyriausybės, valstybės institucijų ir nevyriausybinių organizacijų yra veiksmingas būdas mažinti skaitmeninę atskirtį. Aljanso „Langas į ateitį“ iniciatyva steigiant viešuosius interneto prieigos taškus netrukus virto bendradarbiavimo su LRV projektu, o vėliau – ES struktūrinės paramos programomis. Ilgalaikis LR kultūros ministerijos, Bilo ir Melindos Geitsų fondo ir LNB bendradarbiavimas padėjo pasinaudoti tankaus bibliotekų tinklo ir bibliotekininkų kompetencijos pranašumais sukuriant tvarų IKT prieigos ir kompiuterinio raštingumo ugdymo pagrindą. Tikėtina, kad nevyriausybines organizacijos ir ateityje galėtų veikti kaip naujų idėjų katalizatorius.

Literatūra

1. Aleksandravičius, A. Elektroninių viešųjų paslaugų organizavimo kaimiškosiose vietovėse modeliai. *Regional Formation and Development Studies: Journal of Social Sciences*, 2017, Vol. 1, No. 12, p. 6-18.
2. Aljansas. *Langas į ateitį*, 2015. Prieiga internete: <http://langasiateiti.epilietis.eu/index.php/lt/> [2017-10-19].
3. Attewell, P. The First and Second Digital Divides. *Sociology of Education*, 2001, Vol. 74, No. 3, p. 252-259.
4. Atviros Lietuvos fondas. *Ataskaitos*, 2008. <http://olf.lt/ataskaitos/> [2017-12-22].
5. Bibliotekos pažangai: pokyčiai bibliotekose ir visuomenėje. Poveikio vertinimo tyrimų 2008–2012 m. ataskaita, 2012. Prieiga internete: http://www.bibliotekospazangai.lt/media/public/Atsisiuntimui/TyrimuAtaskaitos/WEB_L_T/2011/2011_TyrimuSantrauka.pdf [2017-10-05].
6. Bruno, G., Esposito, E., Genovese, A., Gwebu, K. L. A Critical Analysis of Current Indexes of Digital Divide Measurement. *The Information Society*, 2011, Vol. 27, No. 1, p. 26-18.
7. Cruz-Jesus, F., Oliveira, T., Bacao, F. Digital Divide Across the European Union. *Information & Management*, 2012, Vol. 49, No. 6, p. 278-291.
8. Deursen, A. J. A. M., van, Dijk, J. A. G. M. The Digital Divide Shifts to Differences in Usage. *New Media & Society*, 2013, Vol. 16, No. 3, p. 507-526.
9. Deursen, A.; J. A. M. van; Helsper, E. J. The Third Level Digital Divide: Who Benefits Most From Being Online? In: L. Robinson, S. R. Cotten, J. Schulz, T. M. Hale, A. Williams (eds.). *Communication and Information Technologies Annual (Studies in Media and Communications, Volume 10)*. Emerald Group Publishing Limited, 2015, p. 29-52.
10. Dijk, J. A. G. M. van. *The Deepening Divide. Inequality in the Information Society*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2005.
11. Dzemydienė, D., Naujgienė, R. Application of a Social Division Square Model for Evaluation of Accessibility of Public E-services in Different Social Groups of Lithuania. In: *XVI kompiuterininkų konferencijos mokslo darbai*. Vilnius: Žara, 2013, p. 31-41.
12. ESTEP. 2007–2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programos pasiektų tikslų ir uždavinių vertinimo ataskaita, 2016. http://www.esinvesticijos.lt/docview/?id=8771&h=03add&t=2%20priedas_EAVP%20vertinimo%20galutine%20ataskaita [2017-11-12].
13. Hargittai, E. Second-level Digital Divide: Differences in People's Online Skills. *First Monday*, 2002, Vol. 7, No. 4. <http://firstmonday.org/article/view/942/864> [2017-12-13].
14. Idzelytė, D., Ramašauskas, O., Kučinskas, G., Paulauskas, V. Skaitmeninės ir socialinės atskirties aspektai dabarties Lietuvoje. *Vadyba: mokslo tiriamieji darbai*, 2006, Vol. 2, p. 65-69.
15. Informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 m. programos vertinimo kriterijų reikšmių pokyčių 2013 m. įvertinimo ataskaita, 2014. http://ivpk.lrv.lt/uploads/ivpk/documents/files/Veikla/Veiklos_sritys/IVP_programos_statistiniai_rodikliai/IVP_ataskaita_uz_2013.pdf [2017-12-13].

16. Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programa „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“, 2014. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/dbd546f0b04011e39a619f61bf81ad0a> [2017-11-10].
17. IVPK (Informacinės visuomenės plėtros komitetas). *Istorija*, 2017. <http://ivpk.lrv.lt/lt/apie-ivpk/istorija> [2017-12-10].
18. IVPK (Informacinės visuomenės plėtros komitetas). *Lietuvoje baigtas kurti viešosios interneto prieigos tinklas*, 2008. <https://ivpk.lrv.lt/lt/naujienos/lietuvoje-baigtas-kurti-viesosios-interneto-prieigos-tinklas> [2017-11-10].
19. IVPK (Informacinės visuomenės plėtros komitetas). Pratešiamas konkursas viešosios interneto prieigos taškų atrankai kaimiškose vietovėse, 2003. <https://ivpk.lrv.lt/lt/naujienos/pratesiamas-konkursas-viesosios-interneto-prieigos-tasku-atrankai-kaimiskose-vietovese> [2017-12-10].
20. Lee, B., Chen, Y., Hewitt, L. Age Differences in Constraints Encountered by Seniors in Their Use of Computers and Internet. *Computers in Human Behavior*, 2011, Vol. 27, p. 1231-1237.
21. Lietuvos 2004–2006 metų Bendrojo programavimo dokumento 3.3 priemonės „Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra“ poveikio vertinimas, 2009. https://ivpk.lrv.lt/uploads/ivpk/documents/files/teisine_informacija/tyrimai_ir_analizes/BPD_3_3_priemones_poveikio_vertinimas.pdf [2017-12-25].
22. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 metų programa, 2011. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DB3141BCD96B> [2017-12-10].
23. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programos „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ vertinimo kriterijų reikšmių pokyčių 2014 m. įvertinimo ataskaita, 2015. http://ivpk.lrv.lt/uploads/ivpk/documents/files/Veikla/Veiklos_sritys/IVP_programos_statistiniai_rodikliai/IVP_ataskaita_2015_02_05.pdf [2017-12-25].
24. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programos „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ vertinimo kriterijų pokyčių 2016 m. įvertinimo ataskaita, 2017. https://ivpk.lrv.lt/uploads/ivpk/documents/files/Veikla/Veiklos_sritys/IVP_programos_statistiniai_rodikliai/1PriedasIVP_ataskaita_uz%202016%20m_2017_02_07_S.pdf [2017-11-20].
25. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Projekto „Bibliotekos pažangai 2“ poveikio vertinimo rodiklių apibendrinamoji ataskaita, 2017. http://3erdve.lt/media/public/BP2_dokumentai/projekto_poveikio_vertinimo_ataskaita_lt_web.pdf [2017-12-15].
26. Liubinienė, V., Thunqvist, D. P. Media Literacy and Digital Divide: A Cross-cultural Case Study of Sweden and Lithuania. *Creativity Studies*, 2015, Vol. 8, No. 2, p. 134-148.
27. Maxwell, T. A. Toward a Model of Information Policy Analysis: Speech as an Illustrative Example. *First Monday*, 2003, Vol. 6, No. 3. <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/1060/980> [2017-12-10].
28. PPMI Group. *Žmoniškųjų išteklių plėtros ir socialinės sanglaudos sričių būklės analizė ir perspektyvų 2014–2020 m. parengimo vertinimas: galutinė ataskaita*, 2013. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ata

- skaitos 2012MVP/Zmogiskuju istekliu pletros ir socialines sanglaudos bukles analize .pdf [2017-11-16].
29. Šaulauskas, M. P. Skaitmeninės Lietuvos profiliai. *Informacijos mokslai*, 2001, Vol. 19, p. 20-30.
  30. Šuminas, A. Socialinės medijos rinkiminėje komunikacijoje: lygios galimybės ar skaitmeninė atskirtis? *Agora. Politinių komunikacijų studijos*, 2012, Vol. 1, p. 44-52.
  31. Viluckienė, J. Negalią turinčių IT vartotojų skaitmeninė atskirtis kaip socialinės nelygybės forma. *Filosofija. Sociologija*, 2015, Vol. 26, No. 4, p. 314-321.
  32. Warschauer, M. *Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide*. Cambridge, London: MIT Press, 2004.
  33. Warshauer, M. Reconceptualising the Digital Divide. *First Monday*, 2002, Vol. 7, No. 7. <http://firstmonday.org/article/view/967/888/> [2017-11-28].
  34. World Economic Forum, 2016. *Networked Readiness Index*. <http://reports.weforum.org/global-information-technology-report-2016/networked-readiness-index/> [2017-11-16].
  35. Žilinskas, G. Lietuvos Respublikos darnaus vystymosi politika: skaitmeninės atskirties problemos regioninis aspektas. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 2011, Vol. 1, No. 25, p. 262-270.
  36. Žilinskas, G. Skaitmeninės atskirties Lietuvos Respublikos regionuose analizė. *Viešoji politika ir administravimas*, 2012, Vol. 11, No. 3, p. 502-513

Zinaida Manžuch, Arūnas Gudinavičius, Andrius Šuminas

Measures for Reducing Digital Exclusion in Lithuania: Goals, Audiences and Application Results

Abstract

Adapting information and communication technologies (ICTs) to countries' development is one of the important criteria for economic and social progress and public policy priorities. However, implementing this ambitious concept faces social inequalities in the use of ICT, or digital exclusion. Lithuania has several decades of experience in utilizing the potential of ICT in managing strategic initiatives. Studies on the development of information society and digital exclusion show that attention is being focused on reducing the digital exclusion, but there is a lack of detailed analysis of the measures applied, the results achieved, the impact on specific social risk groups. The aim of the paper is to assess the strategic priorities and specific measures in Lithuania for reducing digital exclusion. The state approach to the digital exclusion is explored through qualitative and quantitative analysis of document content, which allows focusing only on the issue of digital exclusion reflected in them. The sources of this research data are Lithuanian strategic information policy documents. The most visible and consistent solution to the digital exclusion in Lithuania is the physical availability of ICTs in the regions. Significantly less is the problem of the digital exclusion associated with motivation, ability, and opportunities to benefit from ICT disparities. The priorities and directions of the Government and non-governmental organizations are very different in this area. In spite of the high level of gaps in the data found on analyzing the results and achievements of government-EU NGO programs and projects, the research presents some

insights for future digital exclusion reduction programs and projects.

Zinaida Manžuch – Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto (VU KF) mokslo prodekanė, Skaitmeninių medijų laboratorijos docentė, socialinių mokslų daktarė.

E. paštas: zinaida.manzuch@gmail.com.

Arūnas Gudinaičius – VU KF fakulteto Skaitmeninių medijų laboratorijos docentas, Vilniaus universiteto leidyklos direktorius, socialinių mokslų daktaras.

E-mail: gudinavicius@gmail.com.

Andrius Šuminas – VU KF Skaitmeninių medijų laboratorijos docentas ir vedėjas, socialinių mokslų daktaras.

E-mail: ansumi@gmail.com.

Zinaida Manžuch – Doctor of Social Sciences, Associate Professor at Digital Media Lab and vice-dean at Faculty of Communication, Vilnius University.

E. paštas: zinaida.manzuch@gmail.com.

Arūnas Gudinaičius – Doctor of Social Sciences, Associate Professor at Digital Media Lab, Faculty of Communication, Vilnius University and Managing Director at Vilnius University Press.

E-mail: gudinavicius@gmail.com.

Andrius Šuminas – Doctor of Social Sciences, Associate Professor and the Head at Digital Media Lab, Faculty of Communication, Vilnius University.

E-mail: ansumi@gmail.com.

Straipsnis įteiktas redakcijai 2017 m. gruodžio mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2018 m. kovo mėn.